

Göçmen Kadınların İstihdama Erişimlerinin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkisi

Belma Nur Dağcılar¹

Özet

Göçmen kadınların iş gücüne katılımı, ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirmenin yanı sıra psikolojik iyilik hallerini de iyileştirebilmektedir. Ancak dil engelleri, ayrımcılık ve toplumsal dışlanma gibi zorluklar, istihdam olanaklarını sınırlamakta ve ruhsal sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Bu bağlamda, göçmen kadınların iş gücü piyasasına daha kolay entegre olmalarını sağlamak, hem bireysel hem de toplumsal sağlık açısından büyük bir öneme sahiptir. Araştırmamız, bu ilişkileri derinlemesine inceleyerek, göçmen kadınların karşılaştığı engelleri aşmalarına yönelik etkili stratejiler geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu çalışma, göçmen kadınların yaşam kalitesini yükseltmekle birlikte, toplumun genel sağlık düzeyine de katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

1. GİRİŞ

Göçmen kadınlar, toplumsal ve ekonomik yaşamın önemli bir parçasını oluştururken, karşılaştıkları zorluklar onların ruh sağlığını derinden etkilemektedir. Çalışma hayatına katılım, sadece ekonomik bağımsızlık sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda bireylerin kimlik gelişimi ve toplumsal entegrasyonu açısından da hayati bir rol oynamaktadır. Ancak, göçmen kadınlar, dil bariyerleri, ayrımcılık ve sosyal dışlanma gibi pek çok engelle karşı karşıya kalmaktadır. Bu engeller, yalnızca istihdam fırsatlarını sınırlamakla kalmayıp, aynı zamanda stres, kaygı ve depresyon gibi ruh sağlığı sorunlarını da tetikleyebilir.

Pierre Bourdieu'nun belirttiği gibi, “sağlık hakkında konuşmak, yaşam hakkında konuşmaya eşdeğerdir.” (1995, s.183) Bu nedenle, göçmen

1 Sosyal Hizmet Uzmanı, Gaziantep Üniversitesi, Göç Enstitüsü Göç Çalışmaları Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziantep/Türkiye, belmadagcilar@outlook.com, <https://orcid.org/0009-0006-0672-9961>

kadınların istihdama erişimlerinin ruh sağlıkları üzerindeki etkilerini incelemek, toplumsal cinsiyet çeşitliği, sağlık politikaları ve sosyal adalet açısından kritik bir öneme sahiptir.

Öte yandan göç; temelleri insanlık tarihinin başlangıcına dayandırılabilir bir kavramdır. En genel anlamda göç “anamlı bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre içinde gerçekleşen bütün yer değıştirmeler” olarak tanımlanmaktadır (Erder, 1986:9). (Yılmaz, 2019)

Fakat genel anlamda halen tek bir göçmen kavramından bahsedebilmek mümkün değildir. Bu bağlamda göç, “...bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar...” (IOM, 2013:37) Ancak Birleşmiş Milletler bu tanımlı daha genişleterek sebebi ne olursa olsun, göç edilen ülkede bir yıldan daha fazla süredir ikamet eden kişileri göçmen olarak kabul etmiştir (IOM, 2013:37).

Öte yandan göç; temelleri insanlık tarihinin başlangıcına dayandırılabilir bir kavramdır. En genel anlamda göç “anamlı bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre içinde gerçekleşen bütün yer değıştirmeler” olarak tanımlanmaktadır (Erder, 1986:9). Fakat genel anlamda halen tek bir göçmen kavramından bahsedebilmek mümkün değildir. Bu bağlamda göç, “...bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar...” (IOM, 2013:37) Ancak Birleşmiş Milletler bu tanımlı daha genişleterek sebebi ne olursa olsun, göç edilen ülkede bir yıldan daha fazla süredir ikamet eden kişileri göçmen olarak kabul etmiştir (IOM, 2013:37). (Şahin & Çapar, 2022)

Göç, biyopsikososyal bir varlık olan insan ve toplumlar üzerinde derin etkiler bırakan çok boyutlu bir süreçtir. Birden fazla katman ve boyutu olan bu süreçte bireylerin sağlıklı olma hali göç süreçlerinde göçe neden olabileceği gibi göçün sonucu olabilmektedir. Dünya Sağlık örgütü tarafından sağlıklı olma hali “Sağlık sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, bedence, ruhça ve sosyal yönden tam iyilik halidir.” şeklinde ifade edilmiştir. Bilinen tanımlara ek kişilerin sosyal ve psikolojik iyilik durumunda olması durumu yeni eklenen kavramlar olmakla birlikte kişilerin göçe hazırlık, göç etme süreci ve göç sonrası süreçlerinde değışkenlikler gösterebilmektedir. Kişi bulunduğu yerde psikolojik olarak iyilik halini sağlayamıyorsa veya bulduğu yerde savaş, kriz, iç karışıklıklar, sosyal dışlanmışlık gibi nedenlerle sosyal iyiliğini sağlamakta zorluk çektiği süreçler nedeniyle göç etmek durumunda kalmış olabilmektedir.

Bireyin iyilik halinin sağlanmasında iç ve dış etkenler büyük rol oynamaktadır. Sosyal hizmet disiplininde sıkça kullanılan ekolojik yaklaşıma göre; Carel Germain çevre ile insan organizması arasındaki karşılıklı uyumun önemine dikkatleri çekerek ve ilgili durumu uyum dengesi (goodness of fit) olarak nitelendirmiştir. (Germain, 1979:326) Bahsi geçen bileşenler arasında bir uyumsuzluk oluştuğunda, bireyin fiziksel, psikolojik ve sosyal gereksinimleri ile çevresel kaynaklar arasındaki etkileşim zayıflamakta; bu durum birey üzerinde çeşitli düzeylerde stres ve baskı yaratmaktadır. Göç sürecinde kişinin mekanla olan bağında zayıflamalar görebilmek mümkündür. Bireyin bağ kurduğu mekandan çeşitli nedenlerle kopması yada kopmak zorunda bırakılması ardından yeni geldiği yerde tekrar mekan bağı kurabilmesi her bireyde aynı düzlemde ilerleyememektedir. Bu durumda göçmenin demografik özellikleri belirleyici olabilmektedir. Göç eden bireyin eğitim durumu, engel durumu, gelir düzeyi, cinsiyeti gibi belirleyicilere göre geldiği yere uyumları farklılık göstermektedir. Bazı sosyal gruplar tüm bu süreçten diğer gruplara göre çok daha fazla etkilenebilmekte, hatta kadınlar, insan ticareti gibi bir insanlık suçunun temel ögesi haline getirilmektedirler (UNODC, 2016:7)

Küreselleşmeyle beraber göç eden erkek faktörünün yön değiştirerek göç eden kadın yoğunluğunun yaşanmaya başlanıldığı söylenilebilir.

Göçmen kadınlar, yeni bir ülkeye yerleşirken karşılaştıkları zorluklar nedeniyle özel bir ilgi alanı haline gelmiştir. İş bulma olanakları, sosyal entegrasyon süreçleri ve ruh sağlıkları arasındaki ilişki, bu alandaki araştırmaların önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Göçmen kadınların istihdama erişimi, ekonomik bağımsızlıkları ve sosyal entegrasyonları için kritik bir faktördür. Hızla değişen ekonomik koşullar ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, göçmen kadınların işgücü piyasasındaki yerlerini etkileyen önemli unsurlardır. kadın göçmenler, genellikle düşük ücretli ve düşük prestijli işlerde çalışmakta, bu da ekonomik güvenliklerini tehdit etmektedir. (Koffman, 2000: 417) İstihdamın ruh sağlığı üzerinde birçok olumlu etkisi olduğu pek çok araştırma ile desteklenmektedir. İşsizlik, ruhsal hastalıkların gelişimi için önemli bir risk faktörü olup, depresyon ve anksiyete gibi sorunların sıklığını artırabilir. Ayrıca, iş sahibi olmak bireylerin özsaygısını güçlendirerek genel ruh sağlıklarını iyileştirebilir. Bu nedenle, göçmen kadınların istihdama erişimlerinin ruh sağlıkları üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu anlamak büyük bir öneme sahiptir. İstihdamın ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkileri, birçok çalışma tarafından desteklenmektedir. İşsizlik, ruhsal bozukluklar için önemli bir risk faktörüdür ve depresyon, anksiyete gibi sorunların artmasına yol açabilmektedir (Warr, 1987). Choi (2010), iş sahibi olmanın bireylerin özsaygısını artırarak ruh sağlıklarını

olumlu yönde etkilediğini belirtmektedir. Bu bağlamda, göçmen kadınların istihdama erişimlerinin ruh sağlıkları üzerindeki etkilerini anlamak önemlidir.

Göçmen kadınların sosyal destek ağları, ruh sağlıkları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. O'Brien (2012), sosyal destek sistemlerinin göçmen kadınların stresle başa çıkmalarında ve ruh sağlıklarını korumada önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Sosyal bağlantılar, göçmen kadınların işgücü piyasasına entegrasyonunu kolaylaştırmakta ve ruh sağlıklarını iyileştirmektedir (Fischer & Kahn, 2005).

Kültürel faktörler, göçmen kadınların istihdama erişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Göçmen kadınlar, yeni bir kültüre adapte olmanın zorluklarıyla karşılaşmakta ve bu durum, iş bulma süreçlerini olumsuz etkilemektedir (Berry, 1997). Özellikle, kültürel farklılıklar, iş yerindeki sosyal dinamikleri etkileyerek ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir (Hofstede, 1980).

Göçmen kadınların istihdama erişimini kolaylaştıracak politikaların geliştirilmesi, ruh sağlıklarını korumada önemli bir adım olacaktır. Önerilen politikalar arasında, istihdam hizmetlerine erişim imkanı, sosyal destek programları ve kültürel entegrasyon stratejileri yer almaktadır (Martin & O'Brien, 2015).

Bu çalışmanın amacı, göçmen kadınların istihdama erişimini kolaylaştıracak ve ruh sağlıklarını iyileştirecek politika önerileri geliştirmektir. Göçmen kadınların iş gücüne katılımını engelleyen yapısal engelleri ve toplumsal zorlukları ele alarak, istihdam hizmetlerine erişim, sosyal destek programları ve kültürel entegrasyon stratejilerinin önemini vurgulamaktadır. Çalışma, bu politikaların bireysel yaşam kalitesini ve toplumsal refahı artırmaya yönelik potansiyelini ortaya koymaktadır. Ayrıca, önerilen politikaların, göçmen kadınların ruh sağlığı üzerinde de olumlu etkiler yaratabileceği ve toplumsal eşitliği destekleyeceği öngörülmektedir. Sonuç olarak, bu araştırma, göçmen kadınların entegrasyonunu teşvik etmek için gerekli politika reformlarına katkıda bulunmaktadır.

GÖÇÜN FEMİNİZASYONU

Kadın göçmenlerin göç hareketleri içerisindeki sayısal yoğunluğu, genel kanının aksine yeni bir gelişme özelliği taşımamaktadır. 1960'lı yıllardan günümüze kadınların göç olgusu içerisindeki oranı ağırlığı erkeklerle büyük ölçüde paralellik göstermektedir. Bu bağlamda, özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika gibi gelişmiş bölgelerde kadın göçmen oranlarında kayda değer bir artış gözlemlenmektedir. Bazı bölgelerde bu oran %70-80'lere ulaşmakta; bu durum ise literatürde "göçün feminizasyonu" kavramının ortaya çıkmasına

neden olmaktadır (Fleury, 2016, s. VI). Türkçe akademik yazında bu kavrama genellikle “göçün kadınlaşması” ifadesiyle yer verilirken, bazı çalışmalarda “göçün kadınsılaşması” terimi de tercih edilmektedir (Ünlütürk Ulutaş & Kalfa, 2009; Selim, 2017; Welcommunities, 2017).

Göçün feminizasyonu olgusu olarak ifade edilmekte olan bu durum temel olarak beş basamak altında ele alınabilmektedir. Bu bağlamdaki basamakların ilkinde özellikle yüksek gelir düzeyine sahip ülkelerde, kadın göçmenlerin sayısındaki artış belirgin bir eğilim olarak öne çıkmaktadır. İkinci basamakta, genel anlamda kadın göçmen sayısındaki artış, bu dönüşümü pekiştiren önemli bir dinamik olarak değerlendirilmektedir. Üçüncü basamakta, kadınların göç hareketlerine katılımı yalnızca geleneksel biçimlerle, örneğin evlilik ya da aile birleşimiyle sınırlı kalmamakta; bunun ötesinde, iş gücü göçü, insan ticareti ve sığınma talebi gibi daha çeşitli ve karmaşık göç biçimlerinde de yer almaktadırlar. Dördüncü basamakta, birçok ülkede erkeklerin tam zamanlı ve güvenceli istihdam olanaklarına ulaşmada yaşadığı zorluklar, kadınları alternatif coğrafyalarda iş aramaya yöneltmektedir. Son ve beşinci basamakta, hedef ülkelerde genellikle kadınlara özgü olarak kabul edilen bakım, temizlik, yaşlı ve çocuk bakımı gibi sektörlerde artan iş gücü talebi, kadın göçmenlerin bu alanlara yönelmesine ve dolayısıyla göçün cinsiyet temelli bir boyut kazanmasına katkı sağlamaktadır (Piper, 2006, ss. 24–25; Yılmaz, 2019).

Göçmenlerin içindeki kadın varlığının belirginliği sonrası literatürde yeni terimlerle kendine yer bulan bu göç durumunun nedenleri nelerdir diye incelersek ve kadın göçü üzerine yapılmış araştırmaların çıktılarını maddeleşmiş haldedir.

Göç ile ilgili sınıflandırmalarla benzer şekilde kadın göçleri kategorize edilmiştir. Bu başlıklar şöyle sıralanabilir;

(a) İstekli olarak yapılan ya da bir başka deyişle zorlayıcı dış etkilere “bağımsız göçler,

(b) Zorunlu olarak yapılan göçler.

“İstekli” olarak yapılan göç türü:

(1) “İşçi göçü”, (kendi içerisinde yasal –yasal olmayan, uzun süreli / mevsimlik gibi farklı alt kümelere ayrılabiliriz)

(2) Aile birleşmesi amacı ile yapılan göçler

(3) Evlenme amacı ile yapılan göçler olarak üç grupta toplanabilir.

Zorunlu olarak yapılan göç grubunda ise şu gruplar yer alır:

(1) Mülteci/sığınmacı göçü,

(2) İnsan ticareti mağdurlarının zorunlu göçleri.

Göç literatürü incelendiğinde bazı öncüllerin çoğu zaman sadece kadın göçmenlere özgü kavramlar olduğunu görebilmek mümkündür. Bunları özel olarak belirtecek olursak; aile birleşimi için gerçekleştirilen göçler, evlenme amacıyla gerçekleştirilen göçler ve insan ticareti mağdurlarının zorunda kaldıkları göçlerdir. Kadının bazı durumlarda mecbur bırakıldığı ve edilgen olarak katılmak zorunda kaldığı göçler olarak bu durumlardan bahsedebilmek mümkündür.

Göçün sebeplerini irdelenecek olursak ise ilk faktörümüz ekonomi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik boyutun ardından can güvenliği tehlikesinin oluşması, çocukları çetelere kaptırma durumunun ortaya çıkması (Yalçın, 2015, 52) sonucu güvenlik ihtiyacını ortaya çıkararak organizmanın kendini koruma ihtiyacı sebebiyle bireyi göçe iten sebep olmuştur.

Göçmen kadını göçe iten sebeplerin ardından göç süreci başlamaktadır. Göç yolu esnasında göçmen kadının kendi can mal güvenliğini sağlamakta zorlanması ve cinsel şiddete maruz kalma riskleri bulunmaktadır. Göçmen kadınların bu süreçte bir erkekle göç etmesi bazı durumlarda bu yolculuğu daha kolay bir hale getirebilmektedir. Bu sebeple eşi ölen kadınların göç edebilmek için evlendikleri vakalara tanık olabilmek mümkün olmaktadır.

Göç olgusu, cinsiyet fark etmeksizin yaşamının her dönemindeki bireyi etkisi altına alan ve etkileyen travmatik bir süreçleri içermektedir. Bireyler, önceki toplumsal değer yargılarını sorgulayıp dönüştürürken, aynı zamanda mevcut kurumsal yapıların davranış biçimlerini ve değer sistemlerini de yeniden tanımlamakta ya da şekillendirmektedir (Jabbar & Zaza, 2014, s. 1515; Bimay, 2023)

2. GÖÇMEN KADIN İÇİN PSİKOSOSYAL RİSK UNSURLARI

Kadın göçmenlerin hedef ülkeye ulaşmalarının ardından karşılaştıkları başat problemlerden biri de “aidiyet” duygusunun yeniden tesisidir. Yerleşik yaşamın başlangıcından itibaren bireylerin temel ihtiyaçları arasında yer alan aidiyet, yalnızca fiziksel güvenlik ve barınma koşullarının sağlanmasıyla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda bireyin bir topluluğun parçası olma, bu topluluğa dâhil olma ve o topluluk içerisinde anlamlı bir varlık geliştirme ihtiyacını da kapsamaktadır. Psikolojik açıdan değerlendirildiğinde aidiyet, insanın varoluşunu sürdürebilmesi ve sosyal uyum sağlayabilmesi adına,

sevgi, kabul görme ve değer atfedilme gibi ihtiyaçlarla yakından ilişkilidir (Levett et al., 2007; Yılmaz, 2019). Göç deneyiminde ise bu ihtiyaç, bireyin yeni sosyal, kültürel ve kurumsal yapılar içerisinde kendini yeniden konumlandırması sürecinde daha da belirgin hale gelmektedir. Özellikle kadın göçmenler özelinde incelenecek olduğunda aidiyet duygusunun eksikliği, hem bireysel hem de toplumsal uyum süreçlerinde ciddi zorluklara sebebiyet verebilmektedir.

Hedef noktaya varılan durumda göçmen kadının geldiği yere entegre olabilmesi için aidiyet duygusu geliştirmesi gerekmektedir. Maslow'un insani ihtiyaçlar hiyerarşisi incelendiğinde ihtiyaçlar; fizyolojik gereksinimler, emniyet gereksinimi, ait olma ve sevgi gereksinimi, değer gereksinimi, kişisel gelişim ve olgunlaşma gereksinimi şeklinde sıralanabilmektedir. Maslow'a göre, bireyler ihtiyaçlar hiyerarşisinde bir düzeydeki gereksinimlerini karşılamadan bir üst aşamaya ilerleyemezler. İlgili şemayı göçmen kadın için yorumlayacak olursak birey en temel fiziksel ihtiyaçlarını ve güvenliğini sağlayamadığı için göç etmektedir kendisine ihtiyaçlarını karşılayacak bir hedef seçerek göç yoluna çıkmaktadır ve hedef noktaya ulaştığında bu iki aşamayı sağlayabileceği öngörülmüştür.

Yeni basamak olacak ait olma durumu için Maslow'un ilgili hiyerarşisinde aidiyet, fizyolojik ve emniyet gereksiniminden sonra gelmekte ve sevgi ihtiyacı ile bir bütünlük kurmaktadır (Suzanne ve Stephen, 2003:317-318) Bu bütünlük durumu sağlanamazsa yani aidiyetin yeniden tesisi sağlanamadığı haldeki bireylerde ise güvensizlik ve başarısızlık hissi artmakta, umutsuzluk, kaygı ve stres duyguları kapsamlı bir şekilde gelmektedir (Duru, 2007:87). (Yılmaz, 2019)

Bireyin iyilik hali için sadece fiziksel sağlık durumunun yetmemesi psikolojik ve sosyal halinin de iyiliği gerekmektedir ve bu basamaklarda iyi olma durumlarının da sağlanabilmesi için aidiyet sağlanması gerekmektedir. Çünkü eğer kişi bulunduğu çevre içinde uyum içinde yaşayamazsa sosyal sağlıktan bahsedebilmek mümkün değildir ayrıca kişi aidiyet duyamadığı yerde kaygı, stres hislerine kapılmakta bu durumda kişinin psikolojik sağlığını olumsuz etkilemektedir. Kişinin psikolojik sağlığını ve toplumun en küçük yapısı olan aile içindeki sosyal sağlığını sağlama durumunda ekonominin de önemi yadsınamaz.

Bimay ve Çetin (2023)'in yapmış olduğu araştırmada entegrasyon sürecinde göçmen aile yapısındaki değişimler incelenmiş ve göçmen kadınlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmelerde kadınların işsizlik ve maddi olanakların yetersizliği gibi sebeplerle aile içi ilişkilerin gerildiğini ifade ettikleri bulgularına ulaşılmıştır. Araştırmanın katılımcısı

olan bazı kadın göçmenlerin menşe ülkelerinde yaptıkları mesleklerini ve icra ettikleri işlerini burada yapamadıkları öğrenilmiştir. Sosyal hayatta varlığını sağlamış kadınların göç sonrası ekonomik özgürlüklerinden yoksunluğu ve eski toplumsal dahiliyeti sağlayamadıkları araştırmadan çıkan sonuçlardır.

GÖÇMEN KADINLARIN İSTİHDAMI

Yaşanan toplumsal olayların birçoğunda olduğu gibi göç sürecinde de kadınlar aktif öznelerdir. Anaakım sosyal bilim araştırmalarında emek göçünün öznesi esas olarak erkeklerdir, kadınların daha çok erkeklerin kararlarına uyan, onu geriden izleyen aile bireyleri olarak göç hareketlerine katıldığı varsayılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, Suriye Arap Cumhuriyeti'nde 2011 yılında başlamış olan yaşanan iç savaş sonrası yaşanan ülkeye giriş yapmış olan kişileri 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunca geçici koruma statüsünde değerlendirilmiştir.

Mülteci Derneği'nin 2024 yılında yayınlamış olduğu verilere göre toplam geçici koruma statüsüne sahip kişi sayısı 3.096.157 kişidir bu kişilerin içinde 1.487.286 kişisi kadındır yani Türkiye'deki sadece geçici koruma statüsüne sahip göçmenlerin %48'ini kadınlar oluşturmaktadır.

İç savaş kaynaklı gerçekleşen göç dalgasında tek bir sınıftan göç yaşanmamıştır toplumun her sınıfından insanın göç ettiği bilinmektedir. Türkiye'ye yapılan göçlerde öngörülenin aksine eğitim almış, tecrübeli, nitelik sahibi, kent hayatını tecrübe eden bireyler bulunmaktadır (Gökmen, 2011, 224).

Göçmenlerin çalışma hayatına entegrasyonu, bir dizi engel ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu engeller arasında, akreditasyon problemleri önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle, göçmenlerin mezun oldukları üniversitelere erişim sağlamakta zorluk çekmeleri, bu engellerin başında gelmektedir. Suriye iç savaşı gibi kriz dönemlerinde, muhalif bölgelerden çıkışın zor olması ve belgelere ulaşımın engellenmesi, bu sorunu daha da derinleştirmiştir. Ayrıca, dil bariyerleri ve ticaretle uğraşan göçmenlerin sermayelerinin göç esnasında harcanması gibi faktörler de, çalışma hayatına tam katılımı engellemektedir. Dolayısıyla, bu zorluklar göz önünde bulundurulduğunda, göçmenlerin çalışma hayatına katılımı konusunda olumlu bir durumdan bahsetmek oldukça güçtür (Piper, 2006; Yılmaz, 2019).

Kadın göçmenler için bu süreç daha dezavantajlı bir hal almıştır çünkü yeni yaşam yerlerinde ve ataerkil düzende tekrar sosyal yaşama ve istihdama erişimde önlerinde erkeklerden daha fazla bariyer mevcut durumdadır. Toplumdaki algı ve kabuller göçmen kadınların sadece enformel alanlarda

çalışabileceği yönündedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha derin ve dezavantajlı boyutu kadın göçmenler için geçerli olmaktadır.

Buz (2007) yaptığı çalışmasında, göçmen kadınların istihdam süreçlerinde karşılaştıkları sorunları şu başlıklarla ifade etmektedir: “ayrımcılık, eşit olmayan ücret, yetersiz sağlık bakımı ve genel sağlık hizmetleri, yetersiz eğitim, sınırlı kaynak, çocuk bakımı ve ev işleri sorumluluğu...” İstihdama erişim sağlayabilen göçmen kadınlar için de riskler devam etmektedir (Buz, 2007). (Canoglu, 2018)

Toksöz’ün 2023 yılındaki çalışmasında göçmen kadınların çalışma yaşamı sorunları hakkındaki görüşleri “Öte yandan aynı fabrikada çalışsalar da, yerli ve göçmen kadınlar arasında bir tabakalaşma vardır ve kendini iş ve ücret koşulları farklılaşan değişik bölümlerde; göçmenlerin özellikle çalışma şartlarının daha ağır olduğu bölümlerde istihdam edilmeleriyle göstermektedir” (Phizacklea, 1983:110; Toksöz, 1991:46-47) şeklinde olmuştur.

Göçmen kadınların entegrasyonları, aidiyetleri ve istihdamları arasında kuvvetli bir korelasyon olduğu düşünülmektedir. Çünkü birey bulunduğu grup içinde iş gücüne katılarak sosyal yaşama dahil olur ve bağlı bulunduğu gruba aidiyet geliştirebilir. Kendisini ait hissettiği grup ile paylaşımlarda bulunabilir ve bu etkileşim entegrasyon için temelleri oluşturabilmektedir.

3. İSTİHDAMIN KADIN GÖÇMENİN RUH SAĞLIĞINA ETKİSİ

Engel tarafından 1977 yılında geliştirilen biyopsikososyal model, sağlığı yalnızca biyolojik ve fizyolojik süreçlerle ilişkilendirmeyerek, aynı zamanda psikolojik ve sosyal süreçlerin de sağlık ve hastalık süreçleri üzerinde etkileyici faktör olduğunu öne sürülmektedir. Bu modelle, bireylerin sağlık olgusunu dahageniş bir perspektifte ele almayı amaçlanmaktadır. Ancak, biyopsikososyal modele yönelik çeşitli eleştiriler de mevcuttur. Bu eleştirilerde, modelin uygulama boyutunda sosyal faktörlere yeterince yer verilmediği ve genellikle psikolojik ile sosyal faktörlerin, biyolojik faktörlerin sağlık üzerindeki etkisini düzenleyici değişkenler olarak ele alındığı belirtilmektedir (Haslam ve ark., 2019; Spicer ve Chamberlain, 1996). Uygulamada biyopsikososyal modelin bu eksikliklerini giderme amacı güden eleştirel sağlık psikolojisi, sosyal sınıf, sosyal eşitsizlikler, grup aidiyeti ve ekonomik-politik yapılar gibi sosyal değişkenlerin, sağlıkla ilgili süreçlere daha fazla odaklanılarak incelenmesi gerektiğini savunmaktadır (Haslam ve ark., 2019; Marks, 2002). Bu sebeple bu bölümde istihdamın biyopsikososyal boyutlarda etkisi ve göçmen kadın özelinde değerlendirmesi yapılacaktır.

İşsizlik, ruhsal bozukluklar için önemli bir risk faktörü olarak tanımlanmaktadır. Choi'ye (2010, s. 45) göre, iş sahibi olmak bireylerin özsaygısını artırarak ruh sağlıklarını olumlu yönde etkilemektedir. Literatürde işsizlik oranının artmasıyla birlikte depresif semptomların (Paul & Moser, 2009, s. 102), psikolojik sıkıntının, psikosomatik belirtilerin ve anksiyete düzeyinin yükseldiği gösterilmiştir (Paul & Moser, 2009, s. 108; Price vd., 2002, s. 76).

İstihdamın ruh sağlığına etkisi üzerine yapılan çalışmalar, ruh sağlığı engeli bulunan bireylerde dahi istihdamın özgüvenin teşvik edilmesine, başkalarına duyulan saygının artmasına, kişisel gelir elde edilmesine ve topluma entegrasyonun sağlanmasına katkıda bulunduğunu göstermektedir (Drake & Wallach, 2020, s. 57). Bu etkilerin kısa vadeli bir müdahale olmadığı, aksine uzun vadeli ve sürdürülebilir bir süreç olduğu düşünülmektedir. Drake ve Wallach (2020, s. 63), istihdamın kritik bir ruh sağlığı müdahalesi olduğunu belirtmekle birlikte, insanların değerli gördükleri bir hayatları olduğunda semptomlara tahammül etmeyi ve onlarla baş etmeyi öğrenebildiklerini ifade etmektedir.

Göçmen istihdamı konusundaki çalışmalarda elde edilen bulgular, göçmenlerin daha çok kayıt dışı ve enformel ilişkiler yoluyla istihdama dahil edildiklerini göstermektedir. Haile (2023, s. 112) çalışmasında, standardı bulunmayan çalışma düzeni içinde çalışan bireylerin istihdam şekilleri ile sağlık sonuçlarının kötüleşmesi arasında bir ilişki olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, güvencesiz istihdamın bağımlılıklara yatkınlığı artırdığı, psikolojik iyilik halini zorlaştırdığı, bedensel semptomlara neden olduğu ve bireyin kendisini tükenmiş ve depresif hissetmesine sebep olduğu bilinmektedir (Haile, 2023, s. 118). Güvencesiz istihdam ve kişilerin depresif belirtileri arasındaki korelasyonu inceleyen bir çalışmada ise süreli sözleşmeler ile çalışmanın, belirsiz süreli sözleşme ile çalışmaya kıyasla depresyon belirtileri ve yorgunluk güçlü bir ilişki içinde olduğu bulunmuştur (Hünefeld, Gerstenberg & Hüffmeier, 2020, s. 85).

4. GÖÇMEN KADIN İSTİHDAMINDA PREKARİZASYON VE PRESENTEEİZM KAVRAMLARININ BİYOPSİKOSOSYAL SAĞLIK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Göçmen kadınların istihdam sürecinde karşılaşması olası risk durumları vardır. Dil bariyeri en sık karşılaşılan engeldir. Dil bilmemek istihdam fırsatlarını sınırlayabilmekte veya iletişimde yaşanacak güçlüklerin iş yaşamını iş bulma sürecini sekteye uğratabilme riski bulunmaktadır. Göçmen kadınlar, ırk, etnik köken veya cinsiyet temelli ayrımcılıklara maruziyet riski taşımaktadır.

Sosyal hizmetlere erişim zorluğu ya da kısıtı göçmen istihdamını sekteye uğratabilmektedir. Göçmen kadının sosyal hizmetler hakkındaki bilgi düzeyi düşüklüğü ya da erişim kısıtlılığı halinde sosyal hizmet aracılığıyla kurulan toplumsal bağlara ve destek mekanizmalarına ulaşamaması sonucu olacaktır. Göçmen kadının istihdam süreçlerinde haklarını savunma ve ayrımcılıkla baş etme süreçlerinde sosyal hizmet desteğinin önemi yadsınamamaktadır.

Sosyal hizmet süreçleriyle bireyin iş bulma, kariyer danışmanlığı, kendi eğitim ve yeteneklerine yönelik mesleki eğitimlere yönlendirme programları ile göçmen kadının ev sahibi toplumdaki yerli kadınla arasındaki farkı minimize etmeye yarayacaktır.

Coşkun, göçmen kadınlar üzerine odaklanmış olduğu çalışması doğrultusunda göçmen kadınlara yönelik yapılan cinsel tacizin, hak ihlallerinin, emek istismarının önüne geçebilmek adına geniş içerikli koruyucu sosyal politikaların oluşturulması gerektiğini ifade etmektedir. (Coşkun, 2017; Gökbayrak, 2009,78).

Göçmen istihdamında kayıt dışılığın da bireyleri zorunda bırakmış olduğu enformelleşme ve prekarizasyon süreçlerinin getirisi olan olumsuz deneyimlere sessiz kalma haline göçmen kadınlar cinsiyet nedeniyle daha fazla maruz kalmaktadır. Kadın oldukları için maruz kaldıkları “...*cinsel tacize ve tecaviize karşı sıfır tolerans politikası ile cezai yaptırım uygulanması...*” yüksek önem taşımaktadır (Coşkun, 2017, 1310).

Devletlerin sivil toplum kuruluşlarının ve halkın eşgüdüm ile hareket etmesinin göçmenlerin sosyal hayata entegrasyonu açısından önemi büyüktür. Bu bağlamda geliştirilecek sosyal hizmet politikalarına ve sosyal politikaların uygulanması sürecinde göçmenlerin sosyal hizmetlere erişimi gerekmektedir. Sosyal içermeyi hedefleyen politikalar ile göçmenlerin ihtiyaçları olan “Göçmen ve mülteci kadınlar için yasal danışma, sağlık hizmetlerine erişim ve sosyal destek gibi çok daha yapısal ve kapsamlı sosyal destek hizmetleri...” (Coşkun, 2017, 1310) için alanında uzman kişiler tarafından verilecek sosyal hizmet destekleri ve psikososyal destekler ile uzun vadeli geri dönüşler alınabilmektedir.

5. SONUÇ

Göçmen kadınlar bağlamında bu bilgiler incelendiğinde travmatik bir olgu olan göçün ardından bireyin kendi yaşamını anlamlandırabilme ve ekonomik gelire sahip olabilmesi açısından istihdam önemli ve elzem bir rol oynamaktadır. Sonuç olarak göçmen kadınların istihdamının olumsuz ve olumlu etkileri bulunmaktadır. Çalışmada bahsedilen olumsuz etkilerin olumluya dönüştürülebilmesi mümkündür.

Göçmen kadınlar için işsizlik durumu, sosyal destek sistemlerine erişimlerini de olumsuz etkilemekte ve bu durum psikolojik sorunlara yol açabilmektedir. Göçmen kadınların prekarizasyon ve presenteizm bağlamındaki deneyimleri, ruh sağlıkları üzerinde derin ve kalıcı ve yaralayıcı etkiler bırakmaktadır. Mevcut tablo, bireylerle sınırlı kalmamakta; toplumun genel dinamiklerini de etkilemektedir. Daha kapsayıcı politikaların geliştirilmesi, bu kadınların iş güvencesini artırmak ve sağlık hizmetlerine erişimlerini kolaylaştırmak adına önemlidir. Böylece, ruh sağlığını destekleyici bir ortam yaratılabilir ve göçmen kadınların toplumsal hayata katılımları teşvik edilebilir.

Göçmen kadınlar için eğitim ve farkındalık çalışmalarının daha görünür hale gelmesi, yerel yönetimler sivil toplum tarafından istihdam süreçlerini destekler programların gerçekleştirilmesi ve yaygın hale getirilmesi, ayrımcılıkla mücadelenin bir politika haline getirilmesi cinsiyet, ırk, etnik kimlik fark etmeksizin eşit işe eşit ücret anlayışının hakim kılınması gerekmektedir.

Kadın göçmenlerin işsizlik durumu, çok boyutlu bir sorundur ve toplumsal, ekonomik ve kültürel faktörlerden etkilenmektedir. Bu alanda daha fazla araştırma yapılması, göçmen kadınların karşılaştıkları engelleri anlamak ve bu engelleri aşmak için etkili stratejiler geliştirmek açısından kritik önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- Aslan, A. E. (2023). Güvencesiz İstihdamın Psikolojik Ve Fiziksel Sağlık Sonuçları Üzerindeki Etkisi (Yüksek lisans tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Buz, S. (2007). Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma. "Toplum Ve Sosyal Hizmet", 18(2), 201-231.
- Canoğlu, N. (2018). Savaş, Patriyarka Ve Kapitalizm: Türkiye’de Bulunan Suriyeli Kadınlar Örneği (Yüksek lisans tezi, Bolu).
- Coşkun, E. (2017). Türkiye’de Kağıtsız Göçmen Kadınlar Ve Sosyal Hizmetler. "Çalışma Ve Toplum", (3).
- <https://www.calismatoplum.org>
- Dönmez, E. (2023). Prekarizasyon Bağlamında Gerçekliğin İnşası Ve Öznel Deneyimde Medyanın Rolü. 102-109.
- Duran, H. (2022, Eylül 7). Göçün Feminizasyonu Ve Göç Politikalarının Kadınlara Etkisi. [https://\[https://sosyalhizmetteyiz.com/2022/09/07/gocun-feminizasyonu-ve-goc-politikalarinin-kadınlara-etkisi/\]](https://[https://sosyalhizmetteyiz.com/2022/09/07/gocun-feminizasyonu-ve-goc-politikalarinin-kadınlara-etkisi/])
- Duru, E. (2007). Sosyal Bağlılık Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması. "Eğitim Araştırmaları Dergisi", (26), 85-94.
- Erder, S. (1986). "Refah Toplumunda "Getto" Ve Türkler". İstanbul: Teknografik Matbaacılık.
- Ghatak, S., & Singh, S. (2019). Examining Maslow’s hierarchy need theory in the social media adoption. *FIIB Business Review*, 8(4), 292-302. <https://doi.org/10.1177/2319714519882830>
- Gökmen, Ç. E. (2011). Türk Turizminin Yabancı Gelinleri: Marmaris Yöresinde Turizm Sektöründe Çalışan Göçmen Kadınlar. "Çalışma ve Toplum", (1), 28, 201-231.
- Hünefeld, L., Gerstenberg, S., & Hüffmeier, J. (2020). Job Satisfaction And Mental Health Of Temporary Agency Workers In Europe: A Systematic Review And Research Agenda. **Work and Stress**, 34(1), 82-110.
- IOM. (2013). Göç terimleri sözlüğü. R. Perruchoud & J. R. Cross (Eds.), "Uluslararası Göç Hukuku" (S. 85). 2. Baskı, No: 31.
- Jabbar, S. A., & Zaza, H. I. (2014). Impact Of Conflict In Syria On Syrian Children At The Zaatarı Refugee Camp In Jordan. "Early Child Development And Care", 184(9-10), 1507-1530.
- Jørgensen, M. B. (2016). Precariat-What It Is And Isn’t-Towards An Understanding Of What It Does. "Critical Sociology", 42(7-8), 959-974. <https://doi.org/10.1177/0896920515608925>
- Levett, J. T., Lathlean, J., Maguire, J., & Mcmillan, M. (2007). Belongingness: A Critique Of The Concept And Implications For Nursing Education. "Nurse Education Today", 27, 210-218.

- Mollard, B. (2010). Kadın Ve Göç: Göç Deneyimi Boyunca Sağlığın Geliştirilmesi. "Göç Ve Kadın Sempozyumu", 11 Mart.
- Radu, G.E. (2019). Türkiye’de Hizmet Sektöründe Göçmen İstihdamı: Sağlık Turizmi Örneği. (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi).
- Sümer, N., Solak, N., & Harma, M. (2013). İşsiz Yaşam: İşsizliğin Ve İş Güvencesizliğinin Birey Ve Aile Üzerindeki Etkileri. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, K., & Çapar, M. (Eds.). (2022). Arafta Ve Mobil: Göç Olgusuna Disiplinlerarası Bir Yaklaşım. Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Şahin, M., & Katran, E. (2024). Engelli Çocuk Sahibi Kadınların Yaşam Deneyimleri: Farklılaşan Sorumluluklar, Zorluklar ve Toplumsal Destek Beklentileri. (Studies on Social Science Insights) 4(3), 64-87.
- Tansu, Y. Emre, & Canbolat, N. Türkiye’de Bulunan Göçmen Kadınların İstihdama Erişim Durumlarının İncelendiği Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme. Türk Dünyası Kadın Araştırmaları Dergisi.
- Toksöz, G. (2023). Kapitalizmin İşgücü Talebi Ve Göçmen Kadın Emeği. "Çalışma ve Toplum", 4, 79, 3049-3072.
- Toksöz, G. (2021). Emanet Emek- Göç Yollarında Kadınlar. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Turan, N. (1992). Sosyal Kişisel Çalışma Birey Ve Aile İçin Sosyal Hizmet. Ankara: MN Ofset.
- Uğur, S, & Yanık, E. C. (2016). Ev Hizmetlerinde Göçmenlerin İstihdamına Yönelik Sorunlarının Değerlendirilmesi. "Çalışma İlişkileri Dergisi", 7(2), 65-77.
- Phizacklea, A. (1983). In the front line. In A. Phizacklea (Ed.), "One Way Ticket: Migration and Female Labour" (pp. 95-116). London, Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Yılmaz, A. (2019). Göç Ve Kadın: "Göçün Feminizasyonu" Ve Kadın Göçmenlerin Durumu. CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi